

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
БИЛИМ БЕРҮҮ ЖАНА ИЛИМ МИНИСТРЛИГИ**

КЫРГЫЗ БИЛИМ БЕРҮҮ АКАДЕМИЯСЫ

**«Диндердин өнүгүү тарыхы»
предмети боюнча жалпы билим берүү уюмдарынын
7-8-9-класстары үчүн
ПРЕДМЕТТИК СТАНДАРТ**

Бишкек – 2022

**Кыргыз Республикасынын жалпы билим берүү уюмдарынын
7-8-9-класстары үчүн «Диндердин өнүгүү тарыхы» предмети боюнча
предметтик стандарт**

МАЗМУНУ

I БӨЛҮМ. ЖАЛПЫ ЖОБОЛОР	2
1.1. Предметтин актуалдуулугу	3
1.2. Предметтик стандарттын макамы жана түзүлүшү	3
1.3. Жалпы билим берүүчү уюмдар үчүн негизги ченемдик документтердин системасы.....	3
1.4. Негизги түшүнүктөр жана терминдер.....	5
II БӨЛҮМ. ПРЕДМЕТТИН КОНЦЕПЦИЯСЫ	7
2.1. Предметти окутуунун максаттары жана милдеттери.....	7
2.2. Предметтин методологиялык негиздери	8
2.3. Предметтик компетенттүүлүктөр	9
2.4. Негизги жана предметтик компетенттүүлүктөрдүн өз ара байланышы	9
2.5. Окуу материалын мазмундук тилке жана класстар боюнча бөлүштүрүү	12
2.6. Предметтер аралык байланыштар - тематикалык өтмө тилкелер.....	14
III БӨЛҮМ. БИЛИМ БЕРҮҮНҮН НАТЫЙЖАЛАРЫ ЖАНА БААЛОО	15
3.1. Күтүлүүчү натыйжалар жана көрсөткүчтөр	15
3.2. Окуучулардын жетишкендиктерин баалоонун негизги стратегиялары	17
IV БӨЛҮМ. БИЛИМ БЕРҮҮ ПРОЦЕССИН УЮШТУРУУГА КАРАТА ТАЛАПТАР	19
4.1. Ресурстук камсыздоого талаптар.....	19
4.2. Шыктандыруучу окутуу чөйрөсүн түзүү.....	21

I БӨЛҮМ. ЖАЛПЫ ЖОБОЛОР

1.1. Предметтин актуалдуулугу.¹

Кыргыз Республикасы өзүнүн тарыхында саясий туруктуу, экономикалык жактан күчтүү жана социалдык жоопкерчиликтүү мамлекет катары узак мөөнөттүү өнүгүүсү үчүн өбөлгөлөр түзүлгөн маанилүү этапта турат. Кыргызстан өзүнүн жакынкы тарыхында турмуштун бардык чөйрөлөрүнө таасир эткен олуттуу өзгөрүүнү башынан өткөрдү.

¹ Актуалдуулугу Кыргыз Республикасын өнүктүрүүнүн 2018-2040-жылдарга карата Улуттук стратегиясынын негизинде түзүлгөн.

Кыргыз Республикасы светтик мамлекет болуп саналат, жарандардын дин тутуу жана ишеним эркиндигине болгон укуктарын ишке ашырууга кепилдик берет, диний уюмдарга карата бейтараптуулукту сактайт, диний чөйрөдөгү процесстерди натыйжалуу укуктук жөнгө салууну жана коомдук коопсуздукту камсыз кылат.

Кыргызстанда бир дагы дин мамлекеттик же милдеттүү деп эсептелбейт, дин жана бардык диний ишенимдер мамлекеттен бөлүнгөн, диний бирикмелердин жана дин кызматкерлеринин мамлекеттик органдардын ишине кийлигишүүсүнө тыюу салынган.

Радикалдык, экстремисттик жана террористтик уюмдардын мамлекеттүүлүккө жана улуттун руханиятына тийгизген терс таасирине каршы күрөштүн, жаштар арасында ар кандай укук бузуулардын алдын алуунун, аларды руханий-адептик жактан тарбиялоонун, укуктук маданиятын калыптандыруунун, сергек жашоо образын пропагандалоонун, жарандардын динге болгон мамилесине карабастан, өз ара урматтоосун, тынчтыкта жанаша жашоосун, конфессиялар аралык диалогду, диний сабырдуулукту камсыздоонун зарылдыгы – «Диндердин өнүгүү тарыхы» предметин киргизүүнүн негизги өбөлгөлөрү болду.

«Диндердин өнүгүү тарыхы» предмети коомдогу этикалык нормалардын жана руханияттын эволюциясын, уруулук культтардан биздин күндөрдө үстөмдүк кылган дүйнөлүк диндерге чейинки эволюциясын көрсөтөт жана бириктирет, дүйнөнүн түзүлүшүнө карата системалуу, бирдиктүү көз карашты түзөт, адамзаттын руханий өнүгүүсүн калыптандырат, руханий-нравалык жана моралдык жактан өзүн-өзү өркүндөтүүсүнө түрткү берет. «Диндердин өнүгүү тарыхы» предмети светтик мектепте жалпы билим берүүнүн критерийлерине ылайык, маданий мамиленин негизинде, конфессиялык эмес форматта окутулушу керек.

«Диндердин өнүгүү тарыхы» предметинин мазмунун окутууда диний маданияттын тарыхый фактылары илимий мүнөздөгү жана идеологиялык плюрализм принцибине карама-каршы келбеши керек.

1.2. Предметтик стандарттын макамы жана түзүлүшү

Кыргыз Республикасынын жалпы билим берүү уюмдарында «Диндердин өнүгүү тарыхын» окутуунун предметтик стандарты Кыргыз Республикасынын «Билим берүү жөнүндө» Мыйзамынын нормаларына ылайык жана Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2014-жылдын 21-июлундагы № 403 токтому менен бекитилген «Кыргыз Республикасынын мектептеринде жалпы орто билим берүүнүн мамлекеттик стандартынын» негизинде иштелип чыкты. Бул стандарт «Диндердин өнүгүү тарыхы» предмети боюнча билим берүүнүн мамлекеттик минималдуу мазмунуна жана 7-8-9-класстардын окуучуларынын даярдык деңгээлине коюлган талаптарды белгилейт.

«Диндердин өнүгүү тарыхы» предметтик стандарты Кыргыз Республикасындагы кыргыз, орус, өзбек, тажик жана башка тилдерде окуткан бардык окуу жайлары үчүн бирдей.

Стандарт колдонуу жана сактоо үчүн милдеттүү болуп саналат:

- тибине, менчигинин түрүнө жана ведомстволук баш ийүүсүнө карабастан Кыргыз Республикасынын жалпы билим берүү уюмдары;

- башталгыч жана орто кесиптик билим берүү уюмдары;

- Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлигине караштуу мамлекеттик лицензиялык жана аттестациялык инспекциялар;

- Билим берүүнүн сапатын баалоо боюнча улуттук борбор жана Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлигинин маалыматтык технологиялары;

- билим берүү системасындагы кадрлардын квалификациясын жогорулатуу жана кайра даярдоо институттары/борборлору;

- шаардык жана райондук билим берүү бөлүмдөрү;

- «Педагогика» багыты боюнча даярдоону жана/же педагогикалык ишти жүргүзүүгө укугу бар адистерди даярдоону камсыз кылган орто жана жогорку кесиптик окуу жайлары.

«Диндердин өнүгүү тарыхы» предметинин мазмунунун көлөмү Базистик окуу планында бөлүнгөн сааттардын саны менен аныкталат. Предметтик стандарттын негизинде,

мамлекеттик (бирдиктүү) билим берүү программасы иштелип чыгууда. Окуучулар стандартта бекитилген билим берүүнүн натыйжаларына жеткен шартта билим берүү уюмдары адаптацияланган жана автордук программаны иштеп чыгууга укуктуу.

Билим берүү программасы курстун түзүмүн, ырааттуулугун, бөлүмдөрүн жана темаларын, окуу сааттарынын болжолдуу бөлүштүрүлүшүн, практикалык иштердин түрлөрүн жана минималдуу көлөмүн көрсөтөт. Предметтик стандарттын жана программанын негизинде окуу китептери/окуу-методикалык комплекстер жана окуу куралдары иштелип чыккан.

«Диндердин өнүгүү тарыхы» окуучуларга диндер жана алардын мазмуну, коомдук мамилелер, адеп-ахлак, улуттук баалуулуктар жөнүндө түшүнүк берет; окуучулар диндердин тарыхын жана келип чыгышын изилдеп, диний окуулардын маңызын түшүнө башташат: диндердин маанисин, алардын азыркы коомго тийгизген таасирин жана тенденцияларын талдоо менен окуучулардын мамилеси калыптанат, айлана-чөйрөдө өзүн алып жүрүүгө, сабырдуулукка үйрөнүшөт.

1.3. Жалпы билим берүүчү уюмдар үчүн негизги ченемдик документтердин системасы

- Кыргыз Республикасынын Конституциясы (2021-ж.);
- Кыргыз Республикасынын “Билим берүү жөнүндө” Мыйзамы (2003-ж.);
- Кыргыз Республикасынын “Дин тутуу эркиндиги жана диний уюмдар жөнүндө” Мыйзамы (2008-ж. 31-декабрь, N 282);
- Кыргыз Республикасынын «Эркектер менен аялдардын бирдей укуктарынын жана бирдей мүмкүнчүлүктөрүнүн мамлекеттик кепилдиктери жөнүндө» Мыйзамы (2008-жыл, 4-августу, N 184);
- “Үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамы (2017-жылдын 27-апрели № 63);
- Кыргыз Республикасынын Президентинин “Инсандын руханий, адеп-ахлактык өнүгүүсү жана дене-тарбиясы жөнүндө” Жарлыгы (2021-ж.);
- Кыргыз Республикасынын Президентинин “Кыргыз Республикасынын жалпы билим берүү уюмдарына “Диндердин өнүгүү тарыхы” предметин киргизүү жөнүндө” Жарлыгы (2022-ж.);
- Кыргыз Республикасынын Президентинин “Улуттук нарк жөнүндө” Жарлыгы (2022-ж.);
- 2018-2040-жылдары Кыргыз Республикасын өнүктүрүүнүн улуттук стратегиясы;
- Кыргыз Республикасында 2021-2040-жылдарда билим берүүнү өнүктүрүү программасы;
- 2021-2026-жылдары Кыргыз Республикасынын диний чөйрөдөгү мамлекеттик саясатынын Концепциясы;
- Кыргыз Республикасынын мектептик жалпы билим берүүнүн мамлекеттик билим берүү стандарты (долбоор);
- Кыргыз Республикасынын жалпы билим берүүчү мектептери үчүн базистик окуу планы (долбоор).

1.4. Негизги түшүнүктөр жана терминдер

Ушул предметтик стандартта негизги түшүнүктөр жана терминдер төмөнкү мааниде колдонулат:

Баа – Мамлекеттик жана предметтик стандарттар менен бекитилген окуучунун компетенттүүлүгүн сапаттык аныктоонун даражасы.

Баалоо – окуучулардын когнитивдик (таанып-билүүчүлүк), аффективдик (эмоционалдык-баалуулук) жана жүрүм-турумдук ишине байкоо жүргүзүү, мугалимдин, класстын, мектептин ишине мониторинг жүргүзүү; чогултуу окутуунун натыйжаларынын

программага ылайыктуулук даражасын аныктоо үчүн билимдин сапатын жогорулатуу максатында маалыматты сүрөттөө, каттоо жана чечмелөө процесси.

Базистик окуу планы – милдеттүү предметтердин тизмесин, аларды окуунун ырааттуулугун, окуу жүктөмүнүн көлөмүн жана формасын белгилеген документ.

Билим берүү процесси – педагогдордун түздөн-түз катышуусу жана окуп жаткандардын өз алдынча сабактары, ошондой эле экзамендер, зачеттор, окуп жаткандарды жана бүтүрүүчүлөрдү аттестациялоонун башка түрлөрү менен сабактардын ар кандай түрлөрү түрүндө окутуунун жана тарбиялоонун уюшкан процесси. Билим берүү процесси билим берүү программаларын ишке ашырат.

Билим берүү процессинин катышуучулары – окуучулар, педагогикалык кызматкерлер, Билим берүү уюмдарынын башкаруу жана окуу-көмөкчү персоналы, окуучулардын ата-энелери (мыйзамдуу өкүлдөрү).

Билим берүү тармагы – илимий жана практикалык иштин педагогикалык адаптацияланган тажрыйбасы түрүндө берилген, адамдын ишинин белгилүү бир чөйрөсүнө тиешелүү билим берүүнүн мазмуну.

Гендердик теңчилик – аялдардын жана эркектердин бирдей укуктук статусу жана аны ишке ашыруу үчүн бирдей мүмкүнчүлүктөр, жынысына карабастан адамдарга жашоонун саясий, экономикалык, эмгектик, социалдык, коомдук жана маданий чөйрөлөрүнө катышуу үчүн өз жөндөмдөрүн эркин пайдаланууга мүмкүндүк берет.

Глобалдык компетенттүүлүк – бул көп өлчөмдүү жөндөм, ал төмөндөгү компетенттүүлүктү камтыйт: глобалдык жана маданияттар аралык көйгөйлөрдү изилдөө, ар кандай дүйнө таанымдарды жана көз караштарды түшүнүү жана баалоо, башкалар менен ийгиликтүү жана сый мамиледе болуу, жамааттык жыргалчылык жана туруктуу өнүгүү үчүн чараларды көрүү.

Гумандуулук – эң жогорку баалуулук адам жашоосу болгон адамзат коомун түзүү тутуму, бардык руханий жана материалдык ресурстар бул жашоону мүмкүн болушунча ыңгайлуу жана коопсуз кылууга багытталган.

Дин – дүйнө тааным жана тынчтык сезими, ошондой эле табияттан тышкаркы ишенимге негизделген жүрүм-турум жана конкреттүү иш-аракеттер (сыйынуу).

Интерактивдүү методдор – окуучуларга өз ара, мугалим жана маалымат менен өз ара аракеттенүүгө мүмкүндүк берүүчү, аналитикалык, сынчыл ой жүгүртүүнү жана активдүү жарандык позицияны өнүктүрүүчү ыкмалар.

Компетентенция – белгилүү бир чөйрөдө анын натыйжалуу жемиштүү иши үчүн зарыл болгон окуучуну (окуучуну) билим берүүгө даярдоого карата алдын ала белгиленген социалдык талап (ченем).

Компетенттүүлүк – адамдын белгилүү бир кырдаалда (окуу, инсандык жана кесиптик) билимдин жана жөндөмдүн ар кандай элементтерин өз алдынча колдонууга интеграцияланган жөндөмдүүлүгү.

Конфессиялар аралык мамилелер – ар кандай диний көз караштагы, ишенимдеги адамдардын ортосунда өз ара түшүнүшүүнү, ынтымакты жана кызматташтыкты чыңдоо.

Күтүлгөн натыйжалар (билим берүү жаатында) – негизги жана предметтик компетенттүүлүктү өздөштүрүүнүн деңгээли менен туюнтулган билим берүү процессинин белгилүү бир этабында окуучулардын окуу жетишкендиктеринин жыйындысы.

Негизги жалпы билим берүү предметтери – бул билим берүүнүн бардык деңгээлдериндеги жана бардык окуу профилдериндеги бардык окуучулар үчүн милдеттүү болгон сабактар.

Негизги компетенттүүлүктөр – окуу предметтеринин базасында ишке ашырылуучу жана окуучулардын социалдык тажрыйбасына негизделген, социалдык, мамлекеттик, кесиптик тапшырыкка ылайык аныкталуучу, көп функциялуу жана өтө зарыл болгон билим берүүнүн өлчөнүүчү натыйжалары.

Окутуунун максаттары – алдын-ала белгиленген жана сүрөттөлгөн шарттар жана келечекте окуучунун иш-аракетинин ыкмалары; окутуунун натыйжасында ал алган иштин мүмкүн болгон түрлөрүнө анын жөндөмдүүлүгү.

Плюрализм – башка пикирлерди, көз караштарды, ишенимдерди, позицияларды түшүнүү, урматтоо жана кызматташууга көңүл буруу менен кабыл алуу.

Предметтик компетенттүүлүк – негизги компетенттүүлүккө карата жеке, конкреттүү предметтин материалында билим берүү натыйжаларынын жыйындысы түрүндө аныкталат.

Предметтин концепциясы – мектептеги "Диндердин өнүгүү тарыхы" предметинин негизги идеяларын системалуу сүрөттөө, түшүнүү, түшүндүрүү, ачуу, уюштуруу жана өнүктүрүү.

Предметтин мазмундук сызыктары – белгилүү бир тема боюнча теориялык материалдын жыйындысы, ал билим берүү программасынын, окуу китебинин (ОУК) бардык бөлүмдөрүндө жана анын айланасында предметтин мазмуну уюштурулат.

Сабактын программасы – мектептеги "Диндердин өнүгүү тарыхы" предметинин мазмунун аныктоочу ченемдик документ.

Социалдаштыруу – адамдын социалдык чөйрөгө кирүү, социалдык байланыштарды орнотуу, ар кандай социалдык топтордун жана бүтүндөй коомдун баалуулуктарын кабыл алуу, коомдук мамилелер системасын активдүү кайра жаратуу аркылуу билим берүү жана жашоо-тиричилик процессинде социалдык тажрыйбаны өздөштүрүүсү.

Толеранттуулук – бул биздин дүйнөдөгү маданияттардын бай ар түрдүүлүгүн, экспрессия формаларын жана адамдын индивидуалдуулугун көрсөтүү жолдорун урматтоо, кабыл алуу жана туура түшүнүү дегенди билдирет. Ага билим, ачыктык, баарлашуу жана ой жүгүртүү, абийир жана ишеним эркиндиги жардам берет. Адам укуктарын урматтоого шайкеш келген толеранттуулукту көрсөтүү социалдык адилетсиздикке карата толеранттуулукту, өзүңүздөн баш тартууну же башкалардын ишенимине баш тартууну билдирбейт. Демек, ар ким өз ишенимине бекем карманып, башкаларга бирдей укукту тааныйт. Бул адамдардын сырткы көрүнүшү, абалы, сүйлөгөн сөзү, жүрүм-туруму жана баалуулуктары боюнча айырмаланып, тынчтыкта жашоого жана индивидуалдуулугун сактоого укуктуу экендигин таанууну билдирет. Бул ошондой эле бир адамдын көз карашын экинчисине таңуулоого болбойт дегенди билдирет.

II БӨЛҮМ. ПРЕДМЕТТИН КОНЦЕПЦИЯСЫ

2.1. Предметти окутуунун максаттары жана милдеттери

«Диндердин өнүгүү тарыхы» предметинин негизги максаты – окуучуларда дүйнөлүк диндердин пайда болуу, өнүгүү жана иштөө тарыхы, алардын коомго тийгизген таасири жөнүндө *билимдерди* калыптандыруу; адеп-ахлактын, ыймандын жана диндин адамдын жана коомдун жашоосундагы маанисин *түшүнүү*; конфессиялар аралык диалогду куруу жана адеп-ахлактык жактан өзүн-өзү өркүндөтүү, руханий жактан өзүн-өзү өнүктүрүү *жөндөмдүүлүгү*; ар түрдүү маданияттардын, улуттардын, ишенимдердин, социалдык топтордун өкүлдөрү менен позитивдүү өз ара аракеттенүү *көндүмдөрү*; радикалдашууга жана диний кагылышууларга каршы турууга *даяр болуусу*.

«Диндердин өнүгүү тарыхы» предметинин негизги милдеттери:

1. Когнитивдик (таанып-билүүчүлүк):

- дин таануу/негизги диний конфессиялар чөйрөсүндөгү негизги концептуалдык аппаратты өздөштүрүүнү уюштурат;

- Кыргызстандын ар түрдүү коому жөнүндө элементардык билимдерди өздөштүрүүсүн камсыз кылуу;

- байкоо, тажрыйба, ой жүгүртүү, ой жүгүртүү же байланыш аркылуу алынган же түзүлгөн маалыматты изилдөө, талдоо, синтездөө, баалоо жана/же колдонуу жөндөмүн калыптандыруу;

- стереотиптерди, бир тараптуулукту, когнитивдик бурмалоолорду жана логикалык каталарды таануу жана жеңүү жөндөмүн калыптандыруу;

- ийкемдүүлүккө, обсессивдүү ишенимдерге, көз караштарга жана пикирлерге суроо берүү;

- когнитивдик татаалдыкты жана фантазияны өнүктүрүү;

- түрдүү диний жана маданий көз караштагы адамдардын жана топтордун ортосундагы мамилелерге диндердин конструктивдүү таасирине баалуулук мамилесин калыптандыруу;

- Кыргызстандагы жана дүйнөдөгү социалдык-маданий процесстердин жүрүшү жөнүндө аналитикалык билимдерди калыптандыруу;

- коомдун өнүгүүсүнүн түрдүү этаптарында диний жана адеп-ахлак нормаларынын ортосундагы байланышты түшүнүүгө үйрөнүү.

2. Жүрүм-турумдук (иш-аракеттик):

- гуманизмге, толеранттуулукка негизделген көп конфессиялуу коомдо инсандар аралык мамилелердин (адамдардын, коомдун ортосунда) калыптанышына көмөк көрсөтүү;

- мамлекет менен диний бирикмелердин өз ара аракеттенүү чөйрөсүндө укуктук ченемдерди иштеп чыгууну камсыз кылуу;

- коркунучтуу учурларда коопсуз жүрүм-турум алгоритмдерине ээ болууну камсыз кылуу;

- байкоочулукту өнүктүрүүгө жана адамдын жүрүм-турумун туура чечмелөөгө көмөк көрсөтүү;

- көп маданияттуу коомдо өзүн-өзү таануунун, түшүнүүнүн жана диндерди адекваттуу баалоонун элементардык ыкмаларын өздөштүрүүнү камсыз кылуу;

- көп конфессиялуу коомдо эркин, ойлонулган жана жоопкерчиликтүү мамилелерди түзүү көндүмдөрүн калыптандырууга салым кошуу.

3. Аффективдик (эмоционалдык-баалуулук):

- Кыргызстандын адамдык потенциалынын уникалдуулугун, маданияттардын жана социалдык топтордун көп түрдүүлүгүн түшүнүүнү камсыз кылуу;

- өзүнүн жүрүм-турумун жана башка адамдардын иш-аракеттерин руханий-адептик баалуулуктар жана жүрүм-турум нормалары менен салыштыруу жөндөмүн калыптандыруу;

- руханий, адеп-ахлактык, этикалык жана эстетикалык тарбиянын негизинде өзүн Кыргызстандын жараны катары тынчтыктын, теңдиктин, басмыртпоонун, инклюзивдүүлүктүн жана адам укуктарын урматтоонун духунда көрсөтүүгө даярдыгын калыптандыруу;

- үй-бүлөлүк баалуулуктардын (ата-энени, аялзатын - апага, чоң апага, жубайга, кызга, балага, улгайган адамдарга, деги эле бардык үй-бүлө мүчөлөрүнө, балдарга жана улгайган адамдарга урмат-сый менен мамиле кылууну), мекенчилдиктин, адеп-ахлактуулуктун, укуктук мамилелердин негиздерин калыптандырууга;

- окуучулар тарабынан дүйнөнүн маданий жана диний көп түрдүүлүгүн кабыл алууга, ар кандай маданиятка жана анын алып жүрүүчүлөрүнө кайрымдуу мамиле жасоого көмөктөшүү.

2.2. «Диндердин өнүгүү тарыхы» предметин түзүүнүн методологиясы

Курсту ишке ашыруунун негизги методологиялык принциби – окутуунун тарыхый, антропологиялык жана маданий мүнөздө уюштурулушу, ишеним окуусуна, окуучулардын топторго бөлүнүшүнө жол берилбеши, бириктирүүчүлүгү.

«Диндердин өнүгүү тарыхы» предметинин мазмуну жарандын инсандыгын тарбиялоонун жалпы максатына баш ийет, тактап айтканда ар бир руханий маданият жеке өзгөчөлүккө, өнүгүү тарыхына ээ экендигин, ар бир маданият адамзаттын өнүгүшү үчүн маанилүү баалуулуктарга ээ болгондуктан, башкасынан артыкча боло албай турганын аң-сезимдүү түшүнгөн жаранды тарбиялайт. Бул предметтин ролу окуучунун билим кругозорун кеңейтүүдө гана эмес, аны тарбиялоо процессинде Кыргыз Республикасынын Конституциясын жана мыйзамдарын сактаган, анын маданий салттарын урматтаган, адептүү, чынчыл, ынтымактуу коомдук биримдик үчүн маданияттар жана конфессиялар аралык диалогго даяр болгон татыктуу жаранды калыптандыруусунда.

Мындай мамилелер ар түрдүү диндердин коомдогу ордун, маданияттын калыптанышындагы диндин ролун, ошондой эле диндин түрлөрүн, функцияларын ачып берүүгө мүмкүндүк берет.

Бул ыкмалардын маанилүү курамдык бөлүгү болуп диндерди алардын тарыхый динамикасында кароо, анын өнүгүүсүнүн ар кандай этаптарында диндин коомдогу ролун ачып берүү, динчилдиктин оң жактарын, ошол эле учурда түрдүү коомдордо диний фанатизмге байланыштуу келип болгон көйгөйлөрдү ачып көрсөтүү мүмкүнчүлүгү саналат.

Предметти түзүүнүн тандалган методологиясы окуучуларда диний радикализмге жана экстремизмге, деструктивдүү агымдарга, диндин негизги принциптерине – ишенимге, тынчтыкты сактоого жана адам өмүрүнүн баалуулугун түшүнүүгө туура келбеген баалуулуктарды пропагандалоого каршы турууга мүмкүндүк берет.

Ар түрдүү коомдордогу диндин ролун изилдөө жана анын ар түрдүү элдердин маданиятын калыптандыруудагы ролун түшүнүү менен окуучулар ар кандай диний жана маданий салттарга жана көз караштарга сабырдуулукту үйрөнүшөт.

Бул методологияны колдонуу окуучуларга диний билим берүүгө багытталган эмес жана диний же башка ынанымдарды тандоо эркиндигин ишке ашырууга тоскоолдук кылбайт.

Мамлекетти түзүүнүн жана билим берүүнүн светтик мүнөзү Кыргыз Республикасындагы конституциялык принцип болуп саналат. Ушуга байланыштуу Мамлекеттик билим берүү стандартын ишке ашыруучу кандай гана түрдөгү жана кандай гана менчик түрүндөгү билим берүү уюмдарында атеисттик же диний үгүт иштерин жүргүзүүгө жол берилбейт. Билим берүү уюму динге карата белгилүү бир мамилени калыптандырууну максат кылып койбойт.

Ошону менен бирге мамлекет окуучулардын негизги жалпы билимин аяктагандан кийин ата-энелеринин (мыйзамдуу өкүлдөрүнүн) каалоосу боюнча светтик мектептерден тышкары диний билим алууга тоскоолдук кылбайт.

2.3. Предметтик компетенттүүлүктөр

Компетенттик мамиле «Диндердин өнүгүү тарыхы» предметинде жетектөөчү болуп саналат. Аталган предметтин максаттарына жана милдеттерине ылайык компетенттик мамиленин негизинде үч негизги предметтик компетенттүүлүктөр бөлүнүп көрсөтүлөт. Предметтик компетенттүүлүктөр – негизги компетенттүүлүккө карата мамиле боюнча жекече компетенттүүлүк, билим берүү натыйжаларынын топтому түрүндө анык бир предметтердин материалдары менен аныкталат. Алар «Диндердин өнүгүү тарыхы» предметин окутуу процессинде калыптандыруучу негизги жөндөмдүүлүктөр болуп эсептелет.

Предметтик компетенттүүлүктөр төмөндөгүлөр:

- диндерди таанып-билүүчүлүк;
- жарандык;
- руханий-адептик.

Диндерди таанып-билүүчүлүк компетенттүүлүгү:

- алгачкы диний ишенимдердин, улуттук жана дүйнөлүк диндердин келип чыгуу тарыхын, себептерин жана факторлорун ажырата билет;
- Кыргызстандын аймагында кылымдар бою калыптанган салттуу диндердин маданияты тууралуу маалыматка ээ болот;
- түрдүү диний ишенимдерди тутунган элдердин нарк-насилдерин, каада-салттарын, адеп-ахлагын айырмалай алат;
- ыйык жазуулардагы, адабияттагы, көркөм өнөрдөгү негизги каармандарга аргументтүү мүнөздөмө бере алат;
- дин негиздери жана салттуу дин тууралуу түшүнүктөргө ээ болот;
- алынган маалыматтарды сынчыл ойломдун негизинде талдап, жыйынтык чыгара алат;
- ар кандай диний ишенимдерге жана каада-салттарга сабырдуу мамиле жасайт;
- коомдун диний жана диний эмес тараптарынын ортосундагы ар кандай келишпестиктерди плюралисттик мамиле аркылуу чече алат.

Жарандык компетенттүүлүк:

- улуттук нарк-насилдерге, руханий, адеп-ахлактык баалуулуктарга урмат-сый менен мамиле жасайт;
- көп улуттуу жана көп конфессиялык чөйрөдө маданияттуу баарлаша алат;
- курчап турган реалдуулукка карата өз көз караштарын билдире алат;
- конфликттүү кырдаалдарда тең укуктуу мамилелердин жана өз ара урматтоонун негизинде диалог жүргүзүп, конструктивдүү маанайда чече алат;
- диний ишенимдерге, маданий мурастарга толеранттуу мамиле жасайт;
- гуманизмдин идеяларын кабылдап, адам укуктарына урматтоо менен мамиле жасайт.

Көп маданияттуу компетенттүүлүк:

- башка маданияттарды жана диндерди түшүнүүгө жана сыйлоого негизделген көп улуттуу, көп маданияттуу жана көп конфессиялык чөйрөдө жигердүү жана натыйжалуу жашоо жөндөмдүүлүгү;
- ар кандай улуттагы, расадагы, ишеним, курактагы адамдар менен тынчтыкта жана ынтымакта жашоо мүмкүнчүлүгүнө ээ болуучулугу.

Руханий-адептик компетенттүүлүк:

- өз Ата Мекенин, мамлекетин урматтайт, өз өлкөсүнө сыймыктануу сезими менен мамиле жасайт;
- жарандык иденттүүлүгүн аңдап билет, этностор жана диндер аралык чөйрөдө толеранттуу мамиле жасайт;
- үй-бүлөнүн салттуу баалуулуктарын урматтайт, үй-бүлөнүн ар бир мүчөсүнө, өзгөчө аялзатына, жаш балдарга жана улгайган адамдарга урмат-сый менен мамиле жасайт;
- табиятка аяр мамиле жасайт, жаратылыштын көөнөрбөс баалуулуктарын жана айлана-чөйрөнү коргоо зарылдыгын аңдап билет, өзүнүн жана башка адамдардын саламаттыгына кам көрөт, дүйнөнү оптимисттик көз караш менен кабылдайт;
- улуттук жана диний-маданий баалуулуктарды урматтап, руханий-адеп-ахлактык сапаттарга ээ болот;
- көз караштык мамилелердин түрдүүлүгүн эске алуу менен ой-пикирди жана ишенимди эркин тандоо укугун жүзөгө ашыра алат;
- гумандуулук жана демократиялык баалуулуктарды таанып билет.

2.4. Негизги жана предметтик компетенттүүлүктөрдүн өз ара байланышы

Кыргыз Республикасынын орто жалпы билим берүүнүн мамлекеттик билим берүү стандарты төмөнкү үч компетенттүүлүктү негизги катары карайт: маалыматтык, коммуникативдик, өзүн-өзү башкаруу жана көйгөйлөрдү чечүү.

Маалыматтык компетенттүүлүк – социалдык чөйрө менен өз ара аракеттенүүнүн түрдүү инструменттерин пайдалануу жөндөмдүүлүгү.

1. Диндердин өнүгүү тарыхы боюнча материалдарды өз алдынча максаттуу тандап, фактыларды, версияларды пайда болгон көз караштык системалар менен салыштырып, сынчыл анализ жасап, өткөндү баалоодо өз аргументтерин келтире алат; ММК, интернет маалымат булактары менен иштөө жөндөмдүүлүктөрүнө ээ болот;

2. Диндердин өнүгүү тарыхы, диний ишенимдин өзгөчөлүктөрү, диний жана диний эмес түшүнүктөрдүн ортосундагы байланыштары, жаңы диний агымдар, терроризм жана экстремизмдин коркунучтары, республикадагы диний жана маданий бирикмелер менен мамлекеттин кызматташтыгы тууралуу базалык билимдерге ээ болот;

3. Диний көз караштардын пайда болушун, өнүгүшүн, диндин адамзаттын жашоосундагы ролун баалап, маалыматты өз ишмердигин пландаштыруу жана жүзөгө ашыруу үчүн пайдаланып, адамдар, уюмдар жана социалдык институттар менен өз ара мамилесинде колдонот, аргументтүү корутунду жасап, маалыматка сынчыл ой жүгүртүүнүн негизинде чечимдерди аң-сезимдүү кабыл алат.

Социалдык-коммуникативдик компетенттүүлүк – башка адамдар менен өз ара мамиле түзүү жөндөмдүүлүгү.

1. Алынган маалыматтардын негизинде ар түрдүү позициялар болушу мүмкүн экенин моюнга алуу менен, конкреттүү кырдаалдагы пикир келишпестиктер менен кызыкчылыктарды, тараптардын далилдерин талдоого алат; тараптар өз ара эмнеге макул, эмнеге макул эместигин аныктап, проблеманы тактоо, чечүүнүн жолдорун аныктай алат;

2. Улуттук руханий баалуулуктарды сыйлоо менен маданиятка жана дүйнө элдеринин диний көз караштарына толеранттуу мамиле жасайт; жалпы адамзаттык баалуулуктарды негиз кылып алып, гуманизмдин идеяларын көтөрүп чыгат, адам укуктарын урматтайт; маданият таануучулук билимдерине, тажрыйбасына, эмоциялык-баалуулук системасына таянып, башка маданияттагы жана диний ишенимдеги адамдар менен өз ара мамиле түзө алат;

3. Өз максаттарын башка адамдардын жана социалдык топтордун кызыкчылыктары менен салыштырат, позициялардын түрдүүлүгүн таануунун жана баалуулуктарга (диний, этникалык, профессионалдык, инсандык ж.б.), башка адамдарга карата урматтоо мамилесинин негизинде, өз көз караштарын маданияттуу коргой алат; өзүнүн жана башка адамдардын идеяларын айта жана уга билет, дискуссиянын динамикасын сезе билет жана регламентти сактап, сүйлөшүүлөрдү жүргүзө алат.

Маселелерди чечүү үчүн башка адамдардын жана диний уюмдардын ресурстарын пайдалана алат.

Өзүн-өзү башкаруу жана көйгөйлөрдү чечүү – адамдын өз турмушун башкара алуу жана өз алдынча аракеттене алуу жөндөмдүүлүгү.

1. Алынган маалыматтардын негизинде диний ишеним жана диний ой жүгүртүүлөрдү, дин менен илимий, дин аралашпаган жана укуктук, диний жана жашыруун диний агымдарды айырмалай билет; глобалдык экстремизм, терроризм жана радикализм идеологияларынын коркунучун жана алардан коргонуу зарылдыгын түшүнөт;

2. Диндин моралдык-этикалык баалуулуктарын таанып билет; коомдун жашоосундагы диндин дүйнөлүк көз караштагы жана таанып билүүдөгү кызматын (миссиясын) баалайт; улуттук баалуулуктарды сактоо менен ар түрдүү диний ишенимдер жөнүндө көз карашы калыптанат; маселеге сынчыл ой-жүгүртүп, мамлекеттин мыйзамдарынын жана үй-бүлөнүн, коомдун кызыкчылыктарынын негизинде чечимдерди кабыл алат;

3. Топтордо иштей алат жана ар кандай кырдаалда өз көз карашын далилдүү коргоо менен бирдиктүү чечимге келет, көп маданияттуу, көп улуттуу жана көп конфессиялуу коомдо өзүнүн ордун табат, ар түрдүү пикирлерди эске алуу менен чечимдерди кабыл алат;

«Диндердин өнүгүү тарыхы» предметин окутууда негизги компетенттүүлүктөр предметтик компетенттүүлүктөр менен тыгыз байланышта калыптанат (1-таблица).

Негизги жана предметтик компетенттүүлүктөрдүн өз ара байланышы

1-таблица

Негизги компетент-түүлүктөр	Предметтик компетенттүүлүктөр			
	Диндерди таанып-билүүчүлүк	Жарандык	Руханий-адептик	Көп маданият-туулук
<p>Маалыматтык / Билимди иреттөө, кырдаалга жараша адекваттуу жаңылоо, кенейтүү, топтолгон билимди өркүндөтүү жөндөмдүүлүгү.</p>	<p>Негизги жана кошумча булактардагы диндин келип чыгуу себептери, факторлору, ар кандай деструктивдүү агымдар тууралуу маалыматтар-ды иликтеп талдайт, диндердин бүгүнкү күндөгү орду жөнүндө өз карашын билдирип, оң чечим чыгара алат.</p>	<p>Жарандык укуктарын жана милдеттерин билет, эркиндик жана жоопкерчиликти Отүшүнөт, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын негизинде ишмердүүлүк жүргүзөт.</p>	<p>Элдердин улуттук баалуулуктары, каада-салттары менен диний ишенимдерди дал келтирип алардын коомдун жана жеке адамдын жашоосундагы таасирин аныктайт.</p>	<p>Динди Кыргызстандын жана дүйнөнүн маданий мурастарынын бир бөлүгү катары түшүнөт. Маалыматтарды дин жаатында өз алдынча тандоо үчүн колдонот. Тынчтыкты жана ар түрдүү маданияттарды жана салттарды алып жүрүүчүлөр менен кызматташуунун зарылдыгын жана өз ара түшүнүшүүгө негизделген маданияттар аралык мейкиндикте жүрүм-турумдук коммуникация көндүмдөрүн өнүктүрүүнү көрсөтөт.</p>
<p>Социалдык-коммуникативдик / Өзүн оңдоо, башка адамдар менен өз ара туура мамиле түзүүгө жөндөмдүүлүгү, коомго, Мекенине пайда келтирүүгө дилгирлиги.</p>	<p>Дин боюнча алынган маалыматтардын туура же туура эмес экендигин анализдеп, анын негизинде ишмердүүлүгүн пландаштырат: адамдар менен натыйжалуу мамилелерди түзөт, командада конструктивдүү иштейт, жеке жана</p>	<p>Өзүнүн адамдык парзынын, жарандык укуктарынын жана милдеттеринин негизинде аракеттенет: курчаган айлана-чөйрө менен кызматташып, чогуу ишмердүүлүк</p>	<p>Жалпы адамзаттык баалуулуктарды жана теңдикти таанууга негизделген көз карашы калыптанат, маданияттар ортосундагы толеранттуулукту көрсөтөт, социалдык жана саясий</p>	<p>Жалпы адамзаттык баалуулуктарды жана теңчиликти таанууга негизделген дүйнө тааным калыптанууда жана ал маданияттар аралык толеранттуулукту көрсөтөт. Ар бир диндин маданий</p>

	коомдук кызыкчылыктардын ортосунда компромисс табат.	жүргүзөт, башкалардын укуктарын жана пикирлерин сыйлат, эске алат, коомдук жана мамлекеттик иш чараларга активдүү катышат.	мейкиндикте этиканы сактайт.	баалуулуктарын а урмат көрсөтөт
Өзүн өзү уюштуруу жана көйгөйлөрдү чечүү / Өз алдынча аракеттенүү, уюштуруу жөндөмдүүлүгү.	Турмуштук маселелерди чечүү үчүн жеткиликтүү ресурстарды пайдаланат. Жеке, социалдык-диний жана мамлекеттик жаг-дайлардын контекстинде өзүнүн иш-аракеттерин жана чечимдерин коомдук ченемдер, социал-дык институттардын кызыкчылыктары менен шайкеш келтирет.	Өзүнүн жарандык укуктарын колдонот, узак мөөнөттүү жана кыска мөөнөттүү жашоо пландарын долбоорлой алат, өз алдынча башкарууга, чечимдерди кабыл алууга катышат	Жеке жана коомдук баалуулуктардын негизинде инсан катары ийгиликтүү өнүгүүнүн перспективаларын түшүнөт жана баалайт, талаптарга ылайык жеке чечимдерди кабыл алууга даярдыгын жана жөндөмдүүлүгүн көрсөтөт.	Диний маданиятты дүйнөлүк маданияттын бир бөлүгү катары карайт, диний конфессиялардын, диний уюмдардын ири маданий эстеликтерин айрым жарандар, жамааттар жана мамлекеттик жана диний уюмдар менен мамиледе билет жана мүнөздөй алат.

2.5. Окуу материалын мазмундук тилке жана класстар боюнча бөлүштүрүү

Мазмундук тилкелер – предметтин негизги компоненттерин аныктайт, бардык бөлүмдөр жана темалар аркылуу өтүүчү анын мазмунунун, негизги түшүнүктөрүнүн өзөгү болуп саналат. «Диндердин өнүгүү тарыхы» предметинин 7-8-9-класстар үчүн мазмундук тилкелери төмөндөгүлөр:

- руханий, адеп-ахлактык баалуулуктар;
- диндердин тарыхый мейкиндиги;
- диний негиздерди таанып-билүү.

1-мазмундук тилке – Руханий, адеп-ахлактык баалуулуктар.

Бул тилкенин мазмуну, биринчи кезекте, окуучуларда инсан катары адеп-ахлактык баалуулуктарга багыт алуу жана аракеттенүү көндүмдөрүн калыптандырууну көздөйт. Алсак, коомдогу адамдын жүрүм-туруму, ата-салтын, **ата-эне адебин сактоо, жалпы эле аялзатын, жаш балдарды, майыптыгы бар адамдарды, улгайган адамдарды коомдун башка аярлуу катмарларына урмат-сый менен мамиле кылуу**, улуттук, руханий баалуулуктар, айлана-чөйрөгө адептүү мамиле тууралуу билимдер камтылат. Кадыр-барк, урмат-сый топтоо, жергиликтүү коомчулуктун жашоосуна ыктыярдуу катышуу, тарыхый калыптанган коомдук жана диний баалуулуктарды системалык түрдө түшүнүүгө шарт түзөт. Окуучулардын адеп-ахлактык жактан калыптануусундагы диндин ролун түшүндүрөт.

2-мазмундук тилке – Диндердин тарыхый мейкиндиги.

Окуучуларга диндердин келип чыгуу тарыхы, себептери, факторлору, алардын бүгүнкү күндөгү коомдогу орду, укуктук макамы тууралуу маалымат берет. Коомдун жашоосунун ар түрдүү аспектилериндеги көрүнүштөрүн: коомдук прогрессте диндин таасирин түшүнүүсүн жана инсандын, коомдун өнүгүүсүндө диндин ордун аныктайт. Мамлекеттин өнүгүүсүнө диндин тийгизген таасирин көрсөтүүгө; окуучуларга диний жана социалдык көйгөйлөрдүн пайда болуу себептерин жана аларды чечүү жана чыр-чатактарды токтотууда мамлекеттин ордун көрсөтүүгө; социалдык көйгөйлөрдүн аспектилерин – конфессиялар аралык мамилелерди талдай билүүгө жардам берет. Кыргызстандагы дин тутуу эркиндигин жана дин тутуу мейкиндигиндеги мамлекеттик-укуктук актыларды билүүнү камсыздайт.

3-мазмундук тилке – Диний негиздерди таанып-билүү.

Кыргызстандын жана бүтүндөй дүйнөнүн улуттук, этникалык, диний көп түрдүүлүгү, жалпы адамзаттык баалуулуктар жана маданияттардын плюрализи жөнүндө түшүнүгүн калыптандырат. Кыргызстандагы диндин негиздерин жана салттуу динди тутуу, аны башка диний тутумдардан айырмалап билүүнү камсыздайт. Руханий баалуулуктар, моралдык жана укуктук ченемдер, конфессиялар аралык мамиленин нормалары тууралуу маалымат берет.

Окуу материалын мазмундук тилкелер жана класстар боюнча бөлүштүрүү 2- таблицада көрсөтүлгөн.

Окуу материалын мазмундук тилкелер жана класстар боюнча бөлүштүрүү

2-таблица

Мазмундук тилкелер	7-класс	8-класс	9-класс
Руханий, адеп-ахлактык баалуулуктар	Адамдын коомдогу орду. Адамдын өзүнө болгон мамилеси. Адамдар ортосундагы мамиле. Табият менен болгон мамиле.	Диний ишенимдер жөнүндө жалпы түшүнүк. Чыгыш өлкөлөрүнүн диний ишенимдери. Улуттук диний ишенимдер. Кыргыздардын байыркы диний ишенимдери.	Маданият түшүнүгү жана маңызы. Диндин структурасы жана классификациясы. Диндин дүйнөлүк маданияттын өнүгүүсүндөгү ролу.
Диндердин тарыхый мейкиндиги	Диний ишенимдердеги жалпы адеп-ахлактык баалуулуктар. Диний ишеним түшүнүгү жана адеп-ахлак менен байланышы. Чыгыш маданиятындагы ишенимдердеги адептик баалуулуктар. Буддизмдеги адептик баалуулуктар. Христианчылыктагы адептик баалуулуктар. Диний ишенимдердеги	Буддизмдин пайда болуу жана өнүгүү тарыхы. Христианчылыктын пайда болуу жана өнүгүү тарыхы. Ислам дининин пайда болуу жана өнүгүү тарыхы, суннизм жана шиизм. Ислам дининдеги диний-укуктук мектептер. Диндеги негизги милдеттер. Диндеги илим-билимдин орду.	Буддизмдин негиздери; Иудаизмдин негиздери; Христианчылыктын негиздери. Ислам дининин негиздери жана негизги булактары. Ишеним негиздери, исламдагы 5 парз. Пайгамбардын замандаштарынын тарыхы.

	баалуулуктардын окшоштугу.		
Диний негиздерди таанып-билүү	Диний булактар – адептин башаты катары. Пайгамбар – адептүүлүк үлгүсү катары. Үй-бүлө жана туугандык мамиле. Аялзаттын диндеги орду. Чынчылдык сапаты. Аманатка бекем болуу сапаты. Дин ренессансы: өрнөктүү инсандар, акын-жазуучулар.	Ислам дининин Кыргызстандын аймагына таралышы. Кыргыздардын каада-салттарындагы диндеги орду. Кыргыз ооз эки жана жазма чыгармаларында диндин издери. Кыргыз Республикасы – светтик мамлекет. Жалпы адамзаттык баалуулуктар. Адилеттүүлүк жана зулумдук. Айкөлдүк жана көрөөлбастык. Мээримдүүлүк жана мерездик. Кичи пейилдүүлүк жана текебердик. Жоомарттык жана сараңдык. Ушак менен чагымчылдыктын зыяндуулугу. Жүрүм-турум жана кийинүү маданияты.	Салттуу дин тутуунун Борбордук Азиядагы тарыхы жана азыркы абалы. Улуттук баалуулуктардагы диндин орду. Мамлекет жана дин. Мамлекет менен диндин өз ара кызматташуусу. Кыргыз Республикасынын диний чөйрөдөгү мамлекеттик саясаты. Диндеги мекен баалуулугу. Конфессиялар аралык ынтымак жана толеранттуулук. Кыргызстандагы деструктивдик, экстремисттик жана террористтик уюмдар.

2.6. Предметтер аралык байланыштар - тематикалык өтмө тилкелер

Предмет аралык байланыштар – бул тектеш предметтердин окуу материалынын түзүлүшүнө жана тандоого таасир тийгизген окутуу принциби, окуучулардын билимдеринин системалуулугун жөнгө салуу менен окутуу методдорун активдештирет, окуу процессинде компетенттүүлүк багытты ишке ашырууну камсыздоо менен окутууну уюштуруунун ар кандай формаларын колдонууга багыт берет. «Диндердин өнүгүү тарыхы» предметиндеги предметтер аралык байланыштардын өз ара жакын жактары жана жалпы категориялары 3-таблицада чагылдырылган.

«Диндердин өнүгүү тарыхы» предметиндеги предметтер аралык байланыштар

3-таблица

Предметтер	Өз ара байланыш тармактары жана жалпы категориялар
Дүйнөлүк тарых	Адамзат коомунун калыптануусунун тарыхы. Чыгышта жана Европада мамлекеттердин түптөлүшү. Чыгыштын жана Европанын өлкөлөрүндөгү диний ишенимдер. Борборлоштурулган мамлекеттердин түптөлүшү. Демократиялык мамлекеттердин түптөлүшү. Орто кылымдын тарыхыдагы дүйнөлүк диний ишенимдер. Диний ишенимдердин өзгөчөлүктөрү. Христиандыктын, буддизмдин, исламдын келип чыгышы жана таркалышы. Чиркөө уюму. Индустриалдык доордогу социалдык топтор жана социалдык мамилелер. Коомдук мамилелердин

	системасында коомдун түзүмү. Гендердик иреттүүлүк жана мамлекеттик түзүлүш. Гендердик ролдордун өзгөрүлмөсү жана тарыхый мүнөзү. Өлкөлөрдүн аймактардын өнүгүүсүнүн, географиялык ачылыштардын жана изилдөөлөрдүн тарыхый-маданий аспектилери. Глобалдык көйгөйлөр.
Кыргызстан тарыхы	Кыргыз мамлекеттүүлүгүнүн түптөлүшү. Мамлекеттин символдору. Коомдук жашоодогу социалдык көйгөйлөр. 90-жылдардагы улуттар аралык жаңжалдар. Кыргызстандагы реформалар. Жаңы Конституцияны кабыл алуу. 90-жылдардагы Кыргызстандагы саясий система. Кыргызстан эл аралык коомчулукта. Кыргызстандын тышкы саясаты. Кыргызстандагы диний ишенимдер: алгачкы диний ишенимдер, буддизм жана анын тарыхы, христианчылык жана анын тарыхы, ислам дини жана анын тарыхы.
Адам жана коом	Коомдун өнүгүүсүнө диний көз караштардын тийгизген таасири, коомдун турмушундагы маданияттын, диндин орду жана ролу, ар түрдүү цивилизациялардагы адамдын укугу жана милдеттеринин калыптануусу.
Кыргыз адабияты жана дүйнөлүк адабият, тилдер	Турмушка эстетикалык жактан баа берүүнүн чен-өлчөмдөрү. Геомаданий мейкиндик. Адабият булактары. Көркөм-географиялык сүрөттөөлөр. Образдык кабыл алуу, элестетүү. Бардык маалыматтардын мейкиндиктик интерпретациясы. Универсалдуу категориялар жана баалуулуктар (жакшылык, башка маданияттарды урматтоо, адилеттүүлүк, толеранттуулук ж.б.). Эстетикалык тарбия. Гуманистикалык жана маданияттык негиз. ЮНЕСКОнун адамзаттын бүткүл дүйнөлүк табигый жана маданий мурастарынын объектилери.
География	Өлкөлөрдүн көп түрдүүлүгү. Дүйнөнүн саясий картасы. Дүйнө өлкөлөрүнүн мамлекеттик түзүлүшү. ЮНЕСКОнун адамзаттын бүткүл дүйнөлүк табигый жана маданий мурастарынын объектилери. Дүйнөлүк жаратылыш ресурстары. Калктын жайгашуусу. Дүйнөлүк чарбанын тармактарынын жайгашуусу. Аймактык теңсиздик. Геомаалыматтык технологиялар. Жогорку, калдыксыз, энергияны үнөмдөөчү технологиялар. Жаратылыштын жана коомдун өз ара аракеттенүүсү. Жаратылышты пайдалануу. Айлана-чөйрөнү коргоо жана булгабоо.
Информатика	Компьютердик технологияларды жана мультимедияларды пайдалануу: - көрсөтмө куралдарды көрсөтүү; - маалыматтык окутуу; - презентацияларды даярдоо; - «Диндердин өнүгүү тарыхы» предмети боюнча окуучулардын өз алдынча ишин уюштуруу; - окуучулардын жетишкендиктерин баалоо.

III БӨЛҮМ. БИЛИМ БЕРҮҮ НАТЫЙЖАЛАРЫ ЖАНА БААЛОО

3.1. Күтүлүүчү натыйжалар жана көрсөткүчтөр

Окуп-үйрөнүүнүн натыйжалары билим берүүнүн сапатынын негизги чен-өлчөмдөрү (критерийлери) болуп саналат. Окуучулар жылдын аягында жетишкен натыйжалары жана натыйжаларды текшерүү үчүн көрсөткүчтөр 4 - таблицанда көрсөтүлгөн. Ар бир натыйжага карата көрсөткүчтөр жазылган, алар натыйжаларды кантип текшерүү керектиги туурасында сунуш-көрсөтмөлөр болуп саналат. Документте келтирилген көрсөткүчтөрдүн бардыгын дароо колдонуу талап кылынбайт, мугалим зарыл деп эсептегендерди гана колдонууга болот.

Стандартта көрсөтүлгөн индекстер.

Стандарттын натыйжаларынын индекси бар. Индекс класс, мазмундук тилкелер, компетенттүүлүк жана натыйжанын номуру тууралуу маалыматты камтыйт. Натыйжалардын таблицаларында белгилөөлөрдүн идентификатору:

Мисалы: 8.2.1.1.

1-цифра – класс (**8**).

2-цифра – мазмундук тилке: **2. Диндердин тарыхый мейкиндиги;**

3-цифра – компетенттүүлүк: **1. Диндерди таанып-билүүчүлүк;**

4-цифра – натыйжалар (индикаторлор): натыйжалар 1, 2, 3, же 4 ж.б. болушу мүмкүн.

**Күтүлүүчү натыйжалар – «Диндердин өнүгүү тарыхы» предмети, 7-8-9-класстар
4-таблица**

№	Мазмундук тилкелер	Компетент - түүлүктөр	7-класс	8-класс	9-класс
1	Руханий, адеп-ахлактык баалуулуктар	Диндерди таанып-билүүчүлүк	7.1.1.1. Улуттук баалуулуктардын негизинде ата-бабалардын каада-салтын, үрп-адатын талдап, баалайт.	8.1.1.1. Диний ишенимдердеги адеп-ахлактык принциптерди талдайт, өз көз карашын билдире алат.	9.1.1.1. Коомдогу адамдардын адеп-ахлактык калыптануусундагы диндин ролун аныктайт.
		Жарандык	7.1.2.1. Коомдогу адамдын жүрүм-турумуна болгон диндин оң таасирлерин айтып бере алат.	8.1.2.1. Коомдук прогрессте диндин таасирин түшүнөт жана инсандын, коомдун өнүгүүсүндө диндин ордун билет.	9.1.2.1. Мамлекеттин өнүгүүсүнө диндин тийгизген таасирин анализдейт 9.1.2.1. Дин жөнүндө мыйзам актыларды билет.
		Руханий-адептик	7.1.3.1. Улуттук баалуулуктардын негизинде дүйнө таанымы кеңейет. 7.1.3.2. Улуттук жана дүйнөлүк диндердеги адеп-ахлак тууралуу окуулардын негизинде көз карашы калыптанат.	8.1.3.1. Диний баалуулуктарды системалык түрдө түшүнөт. 8.1.3.2. Диндин адам баласынын жүрүм-турумуна жана баалуулуктарынын өзгөрүүсүнө кандай таасир тийгизе турганын түшүнөт.	9.1.3.2. Кыргыз Республикасынын көп улуттуу калкынын диний ишенимдерине негизделген баалуулуктарына сабырдуулук менен карайт. 9.1.3.3. Конфессиялар аралык мамилелерди түшүнөт.
		Көп маданияттуулук	7.1.4.1. Маданияттар жана конфессиялар аралык диалогдун адеп-ахлактык баалуулуктарын	8.1.4.1. Дүйнөдөгү маданий жана диний плюрализмди жана Кыргыз Республикасы	9.1.4.1. Коомдук тынчтык жана ынтымак үчүн өз ара урматтоо жана диалогго негизделген көп

			жана моралдык маанисин карманат	үчүн ар түрдүүлүктүн баалуулуктарын тааныт	улуттуу жана көп конфессиялык чөйрөдө баарлаша алат
2	Диндердин тарыхый мейкиндиги	Диндерди таанып-билүүчүлүк	7.2.1.1. «Дин», «диний ишенимдер» түшүнүктөрүнүн ортосундагы окшоштуктарды жана айырмачылыктарды түшүндүрөт. 7.2.1.2. Диний ишенимдерде камтылган адеп-ахлактык эрежелерди салыштырып, жакшы жактарын белгилей алат.	8.2.1.1. Диндердин келип чыгуу тарыхы, себептери, факторлору, алардын бүгүнкү күндөгү коомдогу орду, укуктук статусу тууралуу билет. 8.2.1.2. Дүйнөдөгү диний ишенимдердин көп түрдүүлүгүн анализдеп, алар ээлеген мейкиндикти көрсөтүп бере алат.	9.2.1.1. Экстремизм, радикализм түшүнүктөрүнө аныктама берет. 9.2.1.2. Коомдун коопсуздугуна коркунуч келтирген диний иш-аракеттердин кылмыш экенин түшүнөт, өзүнүн ишмердүүлүгүн мыйзамдын негизинде жүргүзөт.
		Жарандык	7.2.2.1.Адамдардын ортосундагы диний айырмачылыктарды сыпаттайт, алардын диний өзгөчөлүктөрүнүн белгилерин аныктайт.	8.2.2.1. Диний араздашуулардын позитивдүү чечилишинин перспективаларын сунуштайт.	9.2.2.1.Кыргызстандагы диний уюмдардын өзгөчөлүгүн жана укуктук макамын аныктайт.
		Руханий-адептик	7.2.3.1. Конфессиялар аралык ынтымак үчүн сабырдуу жүрүм-турумдун маанилүүлүгүн түшүнөт	8.2.3.1.Адамдардын жүрүм-турумуна диний факторлордун таасирин конкреттүү мисалдар менен көрсөтөт.	9.2.3.1.Диний баалуулуктарга сый мамилесин, укуктук жана диний сабаттуулукту жогорулатууга умтулат.
		Көп маданияттуулук	7.2.4.1. Башка маданияттарды жана диндерди изилдөөгө кайрымдуу мамилесин, ачыктыгын жана даярдыгын билдирет.	8.2.4.1. Стереотип түшүнүгүн билет, диний жана маданий стереотиптерди жеңүү боюнча иштөөгө даяр.	9.2.4.1. Диний маданиятты дүйнөлүк маданияттын бир бөлүгү катары карайт, диний участоктордогу/диний эстеликтердеги ири маданий эстеликтерди

					билет жана мүнөздөй алат.
3	Диний негиздерди таанып билүү	Диндерди таанып-билүүчүлүк	7.3.1.1. Диндер тууралуу билимдин зарылдыгын түшүндүрөт.	8.3.1.1. Диний чөйрөдөгү мамлекеттик укуктук ченемдерди табат жана талдайт.	9.3.1.1. Экстремисттик маалыматтарды мүнөздөп берет. Диний негиздер жана салттуу дин эмне үчүн керектигин аңдап билет.
		Жарандык	7.3.2.1. Өз ара диний мамилелердеги көйгөйлөрдү аныктай алат.	8.3.2.1. Кыргызстанда конфессиялар аралык тынчтыкты сактоонун, терроризм жана экстремизмдин алдын алуунун долбоорун иштеп чыгат.	9.3.2.1. Диний көз караштардын түрдүүлүгүн жана атаандаштыктардын терс таасирлерин аныктайт.
		Руханий-адептик	7.3.3.1. Диний көп түрдүүлүк баалуулуктарын түшүнөт жана кабыл алат.	8.3.3.1. Кыргызстандын мыйзамдары менен адеп-ахлактык жүрүм-турумдун өз ара байланышын аныктайт.	9.3.3.1. Жашоодо инсандын руханий калыптануусунун зарылдыгын түшүнөт жана колдоно билет.
		Көп маданияттуулук	7.3.4.1. Чеберликти көрсөтөт катар адамдар менен болгон мамилелер ар кандай маданияттар жана диний жана/же светтик көрүүлөр. мотивациясы бар моралдык тандоо, билимге негизделген маданий жана диний ар турдуу топтордун салттары жана аларды урматтоо.	8.3.4.1. Агрессивдүү жүрүм-турумга каршы турууга жана конфессиялык пикир келишпестиктер болгон учурда чыр-чатактын өнүгүшүнө жол бербөөгө жөндөмдүү. пайда болушунун келип чыгышын жана себептерин түшүнөт жалпы адамзаттык баалуулуктарды, адамдардын айрым топторунун жана бүтүндөй	9.3.4.1. Алган билимдерин жана көндүмдөрүн ар кандай диний көз караштардын өкүлдөрү менен диалог куруу үчүн колдонууга даяр. Маданияттар аралык коммуникация чөйрөсүндө байланыш жана маалымат алмашуу процессинде белгилүү бир маданий жана диний коддордун эволюциясына байланыштуу

				коомдун өнүгүшү үчүн алардын маанисин негиздейт.	процесстерди курат.
--	--	--	--	--	---------------------

3.2. Окуучулардын жетишкендиктерин баалоонун негизги стратегиялары

Мазмундук тилкелер боюнча калыптандырылган билим натыйжаларынын топтому предметтик компетенттүүлүктү түзөт.

Баалоо окуунун ички мотивациясын стимулдаштырууга жана өзүн-өзү баалоо, өзүн-өзү талдоо, өз ара баа берүү, өзүнүн жана башка окуучулардын иш-аракеттерине критикалык баа берүү көндүмдөрүн өнүктүрүүгө багытталат, эмоционалдык жагымдуу жана достук маанайды түзүүгө өбөлгө түзөт.

Баалоо маселелерин чечүү үчүн мугалим:

■ баалоону окутуунун натыйжаларына жетишүү даражасынын көрсөткүчү катары карайт;

■ окуучунун жетишкендиктерине жана инсандык өнүгүүсүнө көз салат;

■ ар кандай формаларды (жеке жана топтук иш, оозеки жана жазуу ж.б.) жана сапаттык жана сандык баалоонун ыкмаларын, ыкмаларын жана каражаттарын (окуучулардын портфолиосу, байкоо, тесттер, тесттер ж.б.) колдонот;

■ окуучуларга жана алардын ата-энелерине көйгөйлөрдү биргелешип чечүү үчүн окуу процессиндеги ийгиликтер жана кыйынчылыктар жөнүндө маалымдайт;

■ окуучуларга ким, качан жана кайда баа бергенине карабастан, ага коюлган талаптардын бирдей болушун камсыз кылат.

Диагностикалык, калыптандыруучу жана суммалык баалоо окуучулардын окуу жыйынтыктарынын «Диндердин өнүгүү тарыхы» предметинин стандартынын талаптарына ылайык келүүсүн аныктоо максатында жүргүзүлөт.

Диагностикалык баалоо окуу жылынын/ар бир циклдин башында окуучулардын билиминин жана компетенттүүлүгүнүн баштапкы деңгээлин баалоо үчүн жүргүзүлөт. Диагностикалык баалоонун жыйынтыгы менен секциянын/чейректин/окуу жылынын жыйынтыгын салыштыруу. Формативдик баалоо – бул окуучулардын ишин үзгүлтүксүз баалоо. Формативдик баалоонун максаты окуучулардын ийгилигин жана жеке жетишкендиктерин аныктоо болуп саналат. Окуучулардын жөндөмдүүлүгүнүн деңгээли эмес, анын аткарган конкреттүү иши бааланат.

Формативдик баалоодо окуучулардын өзгөчөлүгү эске алынат (эмгектин темпи, ишмердүүлүк ыкмалары ж.б.). Баалоодо критерийлер технологиясы колдонулат. Оозеки жана/же жазуу жүзүндөгү корутундулардын жардамы менен жүргүзүлгөн баалоо андан кийин кагазга жана/же электрондук журналга жазылган белгиге которулат.

Жалпы билим берүү уюмдарында «Диндердин өнүгүү тарыхы» предмети боюнча окуучулардын билим жетишкендиктерин баалоодо диагностук жана формативдик баалоо ыкмалары колдонулат.

Мугалим жетектеген баалоо менен бирге окуучулар өз ара баалоону (жупта/топто) жана өзүн-өзү баалоону (рефлексия) да так аныкталган критерийлердин негизинде жүргүзө алышат. «Диндердин өнүгүү тарыхы» предмети окуучулардын инсандыгынын когнитивдик гана эмес, өзгөчө эмоционалдык-нарктык компонентине да таасирин тийгизерин эске алуу менен, мугалимдин окуучулардын ишенимине баа берүүгө укугу жок экендигин түшүнүү керек; дин/дин таануу тарыхын изилдөөгө байланышкан билим берүү натыйжалары гана бааланат.

Ушуга байланыштуу мугалим баалоонун төмөнкү принциптерине таянышы керек:

1) эмнени баалай турганыбызды так аныктоо;

2) пландаштырылган баалоону жүргүзүүгө мүмкүндүк берүүчү/баалоо жол-жоболорун/жол-жоболорун тандоо;

3) ар бир баалоо процедурасынын чектөөлөрүн окуу процессинде туура колдонуу үчүн эске алууга;

4) баалоонун өзү эмес, максатка жетүүнүн каражаты экенин унутпаңыз.

«Билим берүү жөнүндө» мыйзамга ылайык, мугалим «педагогикалык ишти уюштуруунун ыкмаларын жана формаларын эркин тандоого», б.а. окутуу ыкмаларын/технологияларын эркин тандоо укугу.

Ошол эле учурда жалпы билим берүү уюмдарында окутуу компетенттүүлүк негизде курулгандыгын эске алуу менен, мугалим окуучуларды өз алдынча окуу процессине тартуу үчүн салттуу гана эмес, интерактивдүү окутуу ыкмаларын/технологияларын да колдонууга тийиш.

Теориялык мүнөздөгү суроолорду баалоо үчүн төмөндөгүлөр колдонулат: сапаттык баа берүүнүн ыкмалары жана каражаттары (рефераттар, жазуу жүзүндөгү тесттер, тесттер, оозеки жооптор, баяндамалар, рефераттар, чыгармачылык тапшырмалар, окуучулардын портфолиолору ж.б.).

Бул технологиялардын арасында кейс изилдөөлөрү, жеке жана/же топтук долбоордук иш-аракеттер, жана мүмкүн болсо, социалдык практикалар колдонулушу керек.

IV БӨЛҮМ. БИЛИМ БЕРҮҮ ПРОЦЕССИН УЮШТУРУУГА КАРАТА ТАЛАПТАР

4.1. Ресурстук камсыздоого талаптар

«Диндердин өнүгүү тарыхы» предметин окутууну уюштуруу

Билим берүү уюмдарында «Диндердин өнүгүү тарыхы» предметин окутуу үчүн төмөнкү шарттар зарыл:

«Диндердин өнүгүү тарыхы» предмети боюнча билим берүү процессин **ресурстук камсыздоого коюлган талаптар** окуучулардын максаттарына жетүү жана пландаштырылган натыйжаларын эске алуу менен төмөнкүлөрдү камтыйт:

- Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актыларында аныкталган коопсуздук стандарттарына жооп берген кеңсе.

- окуу-методикалык комплекстердин, анын ичинде электрондук комплекстердин болушу.

- предмет боюнча, анын ичинде Интернетте кошумча басма жана электрондук билим берүү ресурстарына (ЭБР) жетүү.

- программага ылайык ар кандай типтеги дидактикалык материалдардын болушу.

- техникалык каражаттардын (аудио жана видеотехника, компьютер, проектор, көчүрүү жабдуулары, интерактивдүү доска ж.б.) жеткиликтүүлүгү.

- Натыйжалуу баарлашуу үчүн окуу мейкиндигин өзгөртүү үчүн жеңил ыңгайлуу эмеректердин болушу.

«Диндердин өнүгүү тарыхы» предметинин негизги жалпы билим берүү программасын ишке ашыруучу профессордук-окутуучулук курамдын **квалификациясына коюлуучу талаптар:**

- диний секталарга жана агымдарга тиешеси жок, жогорку теологиялык же дин таануу боюнча билими жана педагогика, психология жаатында жана «Диндердин өнүгүү тарыхы» предметин окутуу методикасы боюнча квалификациясын жогорулатуу/кайра даярдоо жөнүндө сертификаты бар;

- кадрлар жетишсиз болгон учурларда: педагогикалык билими, «Диндердин өнүгүү тарыхы» предметин ишке ашыруу жаатында квалификациясын жогорулатуудан/кайра даярдоодон өткөн «тарых мугалими» деген квалификациясы бар адамдар;

- «Диндердин өнүгүү тарыхы» предметин окутууга адамдарды кабыл алуу Улуттук коопсуздук мамлекеттик комитети жана Ички иштер министирлиги тарабынан жүргүзүлгөн текшерүү иш-чараларынын натыйжалары боюнча жүргүзүлөт.

Жалпы билим берүү уюмдарында билим берүү динден тышкары; «Билим берүү жөнүндө» Мыйзам (4-берене) ченемди белгилейт: - билим берүүнүн саясий жана диний институттардан көз карандысыздыгы. 39-беренедө: «Окуу жайларында саясий жана диний партияларды жана уюмдарды түзүүгө тыюу салынат» деп жазылган. Ошондой эле «Мугалимдин статусу жөнүндө» мыйзамда (14-берене) «Мугалим: - мектептерде диний, атеисттик үгүт иштерин жүргүзүүгө укугу жок» деп жазылган.

4.2. Шыктандыруучу окутуу чөйрөсүн түзүү

Шыктандыруучу билим берүүчүлүк чөйрө – мектептин жашоо ишмердүүлүгүнүн тартибин калыптандыруучу факторлордун жыйындысы: мектептин материалдык ресурстары, окуу процессин уюштуруу, тамактануу, медициналык жардам, психологиялык климат.

Заманбап шартта шыктандыруучу билим берүүчүлүк чөйрө татаал, көп деңгээлдүү кубулуш катары каралат. Ал **физикалык, психологиялык, академиялык чөйрө** болуп бөлүнөт жана төмөнкү аспектилерди камтыйт.

Физикалык чөйрө:

- материалдык (мектептин жана класстын абалы);
- технологиялык (мектептин, класстын материалдык-техникалык базасы);
- маалыматтык-компьютердик технологиялар (интерактивдик доска, компьютер, проектор, экран ж.б.).

Психологиялык чөйрө:

- психологиялык (шыктанууну түзүү жана колдоо, мугалим жана окуучунун ортосундагы мамиле, окуучулардын ортосундагы, профилдик билим берүү мүмкүнчүлүгү);
- окуучулардын жана ата-энелердин мектептен, билим берүүдөн коркуу сезимин жок кылуучу.

Академиялык чөйрө:

- уюштуруучулук (окуу иши, класстан тышкаркы ишмердүүлүктүн уюштурулушу);
- педагогикалык (мугалим жана окуучунун интеллектуалдык деңгээли);
- окутууда ар түрдүү ыкмаларды жана техникалык каражаттарды пайдалануу;
- өз учурундагы кайтарым байланышты берүү, сунуштоо.

Ар бири мектепте шыктандыруучу жана демилгелөөчү факторлор болушу шарт. Мындай, шыктандыруучу жана демилгелөөчү чөйрө сапаттуу билим берүүнүн жогорку деңгээлин камсыз кылат.

Шыктандыруучу билим берүүчүлүк чөйрөнүн принциптери:

- **ийкемдүүлүк** – мектептин сырткы чөйрөнүн өзгөргөн шарттарына ийкемдүү жооп кайтаруусун камсыз кылышы;
- **гумандуулук, руханий баалуулуктар** - гумандуулук, руханий баалуулуктарга артыкчылык берилүүсү;
- **инновациялык, динамикалык** – ыңгайлашуунун эсебинен эмес, алдыга өнүгүүнүн эсебинен дайыма өзгөрүлгөн социалдык маданий кырдаалдарда сапаттуу билим берүүнү камсыздалышы;
- **ачык-айкындуулук** – айлана-чөйрөнүн, ата-энелердин, мектептин социалдык өнөктөштөрүнүн педагогикалык дараметин ачык пайдаланышы;
- **технологиялык** – заманбап жана маалыматтык-коммуникациялык технологияларды колдонуу менен сапаттуу билим алууну камсыз кылуу.

Шыктандыруучу чөйрө – бул билим берүү чөйрөсүнүн сапатын камсыз кылуучу бардык субъекттердин (окуучулардын, мугалимдердин, жетекчилердин, ата-энелердин, социалдык өнөктөштөрдүн) жогорку мотивациясын аныктоочу факторлордун (материалдык, уюштуруучулук, психологиялык, педагогикалык, техникалык) жыйындысы. Шыктандыруучу окуу чөйрөсү окуу материалдарын өздөштүрүү, коомдук жана диний билимдердин баалуулугун түшүнүү, коомго катышуу үчүн талкууланган маселелерге окуучулардын активдүү жеке мамилесин түзүүнү жана өз алдынча өнүгүүсүн камсыздайт.

Кыргыз Республикасы дин тутуу жана дин тутуу эркиндигине, жарандардын дин туткандыгына карабастан теңдигине кепилдик берет.

«Диндердин өнүгүү тарыхы» сабагын окутуп жаткан мугалим бул предметтин мазмуну ЭМНЕ экенин жана диний маданияттын фактылары КАНТИП каралышы керектигин, бул предметти ЭМНЕ МАКСАТ ҮЧҮН үйрөнүү керек экенин түшүнүшү керек жана ошондой эле туура көрсөтө алышы керек. профессионалдык-педагогикалык кызмат орду, анын ичинде ЭКСТРЕМИЗМДИН ЖАНА ЧЫДАМСЫЗДЫК ИДЕОЛОГИЯЛАРЫН АЛДЫН АЛУУ.

Мугалимдин кесиптик позициясы, анын жеке ишенимине жана дүйнө таанымына карабастан, ар кандай башка маданий салттарга карата бейтарап, токтоо жана сыйлуу болууга тийиш. Бул мектептин светтик талаптарынын бири.